

gelen müslüman tüccarların yaydığı İslâmîyet, Buganda Kralı Mutasa'nın (1854-1884) ihtidâ etmesiyle taraftar bulmuş ve kısa zamanda bir müslüman cemaati oluşmuştur. Yapımının tamamlanmasından sonra şehrin simgesi haline gelen Kibuli Camii önemli bir mimarlık eseridir. Ayrıca Vandekiye ve Minko gibi büyük camilerden başka çeşitli semtlerde birçok küçük cami ve mescitle bunların yanında dinî eğitim veren özel kuruluşlar vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

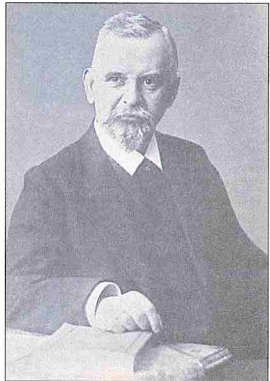
J. S. Trimmingham, *Islam in East Africa*, Oxford 1971, s. 83, 110, 172; Mahmûd Şâkir, *Üganda*, Beyrut 1408/1988, s. 76-77; İbrahim Z. Sughayaroon, "Islam in Uganda. Traders and Trade Routes and the Establishment of Islam in Uganda Kingdom", *Proceedings of the First Islamic Geographical Conference*, Riyad 1984, VI, 61-76; Abdu B. K. Kasozi, "The Uganda Muslim Supreme Council: An Experiment in Muslim Administrative Centralisation and Institutionalisation, 1972-82", *JIMMA*, VI/1 (1985), s. 34-51; "Kampala", *EBr*, XIII, 201; "Uganda", *Gelişim Büyük Coğrafya Ansiklopedisi*, İstanbul 1981, VII, 1806; "Kampala", *ABr*, XII, 462-463.

 RAMAZAN ÖZEY

KAMPFFMEYER, Georg (1864-1936)

Alman şarkiyatçısı.

Berlin'de doğdu. Aynı şehirdeki Köln Lisesi'ni bitirdikten (1883) sonra İbrânîce hocası G. Jahn'ın teşvikiyle Arapça'ya ilgi duyarak Bern, Lozan, Floransa ve Leipzig'de Arapça, Sâmi diller, Romen dilleri, Doğu dilleri, felsefe ve teoloji öğrenimi gördü. 1890'da Göttingen Üniversitesi Kütüphanesi'nde çalışmaya başladı; bu arada Celle'deki kilise kütüphanesini düzenleyip katalogladı. 1892 yılında Leipzig Üniversitesi'nde Albert Socin'in yönetiminde hazırladığı *Alte Namen im heutigen Palästina und Syrien* adlı teziyle doktor unvanı aldı. 1895'te Berlin'deki Doğu Dilleri Enstitüsü'nde çağdaş

Georg
Kampffmeyer

Arap dili ve lehçeleri üzerine başladığı çalışmalarını Paris, Londra, Oxford ve Leiden'de sürdürdü. 1900'de Marburg Üniversitesi'nde "Die arabische Verbalparticul b (M)" (*MSOS*, III [1900]) adlı çalışmasıyla Sâmi diller yardımcı doçentliğine, Fas'a yaptığı iki aylık araştırma gezisinden sonra kaleme aldığı *Reisebriefe aus Marokko* (Berlin 1901) isimli eseriyle de Halle'de doçentliğe yükseldi. 1905 yılında Cezayir'e gitti ve buradaki incelemelerinin sonuçlarını *Südalgerische Studien* (Berlin 1905) ve *Algerische Frühlingstage* (Berlin 1905) adlı eserlerinde topladı. 1907'de Arapça'nın Mısır, Fas ve Suriye lehçeleri üzerine yaptığı çalışmalarla Marburg Üniversitesi'nde profesör oldu. 1910'da Tanca'da Almanya'ya ait bir kütüphane kurdu.

9 Ocak 1912'de Martin Hartmann, Josef Froberger gibi şarkiyatçılarla birlikte Deutschen Gesellschaft für Islamkunde'yi kuranlar arasında yer aldı. *Die Welt des Islams* dergisinde çok sayıda Almanca ve Arapça makale yayımladı. Çocukluğundan itibaren tabiatı ve coğrafyaya karşı duyduğu ilgi bu alanlarda da araştırma yapmasına sebep oldu ve Alman Tabiat Araştırmaları Akademisi'nin antropoloji, etnoloji ve coğrafya bölümlerinin üyeliğine seçildi. I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti Almanya'nın yanında yer alınca bugün İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü'nde bulunan büyük bir kitap koleksiyonuyla birlikte İstanbul'a geldi ve burada bir Alman bilim enstitüsü ile Türk Edebiyatını Sevenler Derneği'ni (Vereinigung von Freunden der türkischen Literatur) kurdu (1916). 1928 ve 1934'te Mısır ve Filistin'e yaptığı gezilerde Arap dili ve lehçeleriyle ilgili çalışmalarını sürdürdü. 5 Eylül 1936'da Berlin'de öldü.

Kampffmeyer çalışmalarını Arap lehçelerinin araştırılması, İslâm dünyasının çağdaş sorunları ve tarihi üzerinde yoğunlaştırmış, Doğu'nun uyanışı ve Batı kültürüyle kaynaşmasının yalnız şarkiyat ilmi için değil, aynı zamanda Avrupa ve Ortadoğu arasındaki münasebetlerin kurulması için de gerekli olduğunu savunmuştur.

Eserleri. A) Arap Dili ve Lehçeleri. "Alte Namen im heutigen Palästina und Syrien" (*Zeitschrift des Deutschen Palästina-Vereins*, XV [1892], s. 1-33, 65-116; XVI [1893], s. 1-71); "Das Marokkanische Präsenpräfix" (*WZKM*, XIII [1899], s. 1-35, 227-251); "Materialien zum Studium der arabischen Beduinendialekte Innerafrikas" (*MSOS*, II [1899], s. 143-221);

"Die arabische Verbalpartikel b (M)" (*MSOS*, III [1900], s. 48-101); "Südarabisches" (*ZDMG*, LIV [1900], s. 621-660); "Etude sur le langage vulgaire d'Alep" (*MSOS*, IV [1901], s. 202-227); "Neusyrische Sprichwörter im Dialekt von Urmia" (*MSOS*, VIII [1905], s. 1-24); "Untersuchungen über den Ton im Arabischen" (*MSOS*, XI [1908], s. 1-59); "Arabische Dialekte" (*EP*, I, 412-419).

B) Kütüphanecilik ve Kütüphane Katalogları. *Zur Geschichte der Bibliothek in Celle* (Berlin 1895); *Katalog der Kirchen-Ministerial-Bibliothek zu Celle* (Celle 1901); *Die Bücherei des Deutschen Auslands-Museums in* (Stuttgart 1917).

C) Tarih, Coğrafya ve Diğer Şarkiyat Çalışmaları. *Reisebriefe aus Marokko* (Berlin 1901, Voissische Zeitung X. 1-3); *Marokko* (Halle 1903); "Sâuia in Marokko" (*MSOS*, VI [1903], s. 1-51); "Eine alte Liste arabischer Werke zur Geschichte Spaniens und Nordwestafrikas" (*MSOS*, IX [1906], s. 74-110); "Deutsche Islam-Studien" (*Koloniale Rundschau*, IV [1910], s. 245-254); "Weitere Texte aus Fes und Tanger" (*MSOS*, XVI [1913], s. 51-98); "Arabische Dichter der Gegenwart" (*MSOS*, XXVIII [1925], s. 249-279; XXIX [1926], s. 173-203; XXXI [1928], s. 100-169); "Das heutige Ägypten" (*MSOS*, XXVII [1925], s. 1-91); "Die Stellung der Araber zu den Gegenwartsproblemen Palästinas" (*Zeitschrift des Deutschen Palästina-Vereins*, LIII [1930], s. 248-260; eserlerinin tamamı için bk. Pritsch, XVIII [1936], s. 8-11 ve *Bibliographie der Deutschsprachigen Arabistik und Islamkunde*, XV, 118-122).

BİBLİYOGRAFYA :

Zirikî, *el-A'lâm*, II, 148; Necîb el-Akîkî, *el-Müsteşrikün*, Kahire 1980, II, 413; Mişâl Cühâ, *ed-Dirâsâtü'l-'Arabiyye ve'l-İslâmiyye fi Ürûbâ*, Beyrut 1982, s. 201; *Bibliographie der Deutschsprachigen Arabistik und Islamkunde* (ed. Fuat Sezgin), Frankfurt 1992, XV, 118-122; E. Pritsch, "Georg Kampffmeyer", *WI*, XVIII (1936), s. 1-11.

 MEHMET KANAR

KÂMRÂN MİRZA

(کامران مرزا)

(ö. 964/1557)

Bâbürlü Devleti'nin kurucusu
Bâbü'rün oğlu.

915'te (1509) Kâbil'de doğdu. Annesi, Sultan Ali'nin kardeşi Gülruh Begüm'dür. Bâbü'r, Kandedar Kalesi'nin fethinden sonra idaresini Kâmrân Mirza'ya ver-

di. 932'de (1526) Panipat Savaşı'nın ardından üvey kardeşi Hümâyün Hint fetihlerine katılmış ve Agra'ya kadar olan yerleri babası adına ele geçirmişti. Bâbü, Hümâyün'un bu zaferleri sırasında Hindistan'dan alınan ganimetin bir bölümünü Kâmrân Mirza'ya gönderdi. Ayrıca Belh ve Hisar'dan tahsis ettiği toprakları da ona ihsan etti.

Bâbü'nün vefatı (937/1530) ve yerine Hümâyün'un geçmesinden sonra kardeşler arasındaki anlaşmazlık su yüzüne çıktı. Hümâyün, Afganlılar'ın yanı sıra kardeşleriyle de uğraşmak zorunda kaldı. Lahor Kalesi'ne giden Kâmrân Mirza, Safevîler'den Şah I. Tahmasb'in Kandehar'ı boşaltması üzerine burayı ele geçirdi (1532). Ancak Afganlı Şîr Han'ın Kuzey Hindistan'a hâkim olması üzerine Kâbil'e çekildi. Bir ara Sind yöresine gitti. Ardından gizlice tekrar Kâbil'e döndü ve bir baskınla Hümâyün'un oğlu Ekber'i maiyetiyle birlikte ele geçirdi. Kâmrân Mirza'nın bu arada kardeşi Hindal Mirza ile de arası açıldı. Girdikleri çarpışmada Hindal yaralanarak ölünce ağabeyi Hümâyün'un intikamından çekinerek Afganlılar'dan Şîr Han'ın oğlu Selim Han'a sığınmak istedi, ondan yüz bulamayınca eşkıyalıklarıyla tanınan Kokharlar'ın (Kokhar) yanına gitti. Ancak Kokhar reisi tarafından Hümâyün'a teslim edildi. Afganlılar ile bir olup Hindal'ı öldürmekle suçlanarak gözleri oyuldu. Böylece devlet işlerinden elini çekmek zorunda kaldı.

Argunlu Hükümdarı Şah Hasan'ın kızı olan hanımı Mâh Çiçek Begüm ile 961 (1554) yılında hacca giden Kâmrân Mirza Zilhicce 964'te (Ekim 1557) Mekke'de vefat etti; birkaç ay sonra da hanımı öldü. Kâmrân Mirza'nın kendisi gibi şair olan oğlu Ebü'l-Kâsım, Ekber tarafından tehlikeli bir rakip olarak görüldüğünden 964'te (1557) Gevâliyâr'a sürüldü, birkaç yıl sonra da öldürüldü.

Kâmrân Mirza, Bâbürlü edebiyatının ilk temsilcilerinden olup vasat bir şair olarak kabul edilir. Hâfız-ı Şîrâzi'nin tesirinde kalmış, şiirlerinde genellikle aşka, zaman zaman da hikemî ve dinî-tasavvufî unsurlara yer vermiştir. Kâmrân Mirza'nın Türkçe ve Farsça şiirlerini içeren divanının Bankîpûr Şarkiyat Kütüphanesi (nr. 105) ve Kalkûta nüshası 1912'de Bankîpûr Şarkiyat Kütüphanesi'ndeki nüshadan istinsah edilmiştir. Eser Ali Alpaslan ve Ke-

mal Eraslan tarafından yayımlanmıştır ("Kâmrân Mirzâ Divânı I", *TDED*, XXIII, [1981], S. 37-137; XXVI [1993], s. 11-78). Farsça divanının tek nüshası Patna'da Hudâbahş Kütüphanesi'nde (The Oriental Public Library) bulunmaktadır (nşr. M. Mahfûzü'l-Hak, Kalkûta 1929). Mevlevî Abdülveli'nin Türkçe ve Farsça şiirlerinden yaptığı seçmeler Bombay'da yayımlanmıştır (1914).

BİBLİYOGRAFYA :

Bâbü, *Vekâyi'* (Arat), s. 262, 272, 278, 294, 332, 347, 374, 393, 395-397, 405-407, 435; Gülbeden Begüm, *Hümâyunnâme* (trc. Abdürab Yelgar – Eymen Manyas), Ankara 1944, s. 121-124, 160-170, 181-187, 200-216; Yusuf Hikmet Bayur, *Hindistan Tarihi*, Ankara 1947, II, 35-41, 44-50, 52, 58-60, 63, 68, 227; J. Allan v.dğr., *The Cambridge Shorter History of India*, New Delhi 1969, s. 350-353; H. F. Hoffmann, *Turkish Literature*, Utrecht 1969, III/1-6, s. 11-18; H. Beveridge, "Kâmrân Mirzâ", *Et'* (İng.), IV, 523.

ENVER KONUKÇU

KÂMUS

(bk. SÖZLÜK).

KÂMÛS-ı FELSEFE

(bk. MUFASSAL KÂMÛS-ı FELSEFE).

KÂMUS TERCÜMESİ

Fîrûzâbâdî'nin *el-Kâmûsü'l-muhît* adlı Arapça sözlüğünün Mütercim Âsım Efendi (ö. 1819) tarafından *el-Okyânüsü'l-basit* adıyla yapılan tercümesinin diğer adı (bk. el-KÂMÛSÜ'L-MUHÎT).

KÂMÛS-ı TÜRKÎ

(قاموس تركي)

Şemseddin Sâmî

(ö. 1904)

tarafından yazılan muhteva olarak en zengin ilk Türkçe sözlük (bk. ŞEMSEDDİN SÂMÎ).

KÂMÛSÜ'L-A'LÂM

(قاموس الأعلام)

Şemseddin Sâmî'nin

(ö. 1904)

biyografi, tarih ve coğrafya ansiklopedisi (bk. ŞEMSEDDİN SÂMÎ).

el-KÂMÛSÜ'L-MUHÎT

(القاموس المحیط)

Fîrûzâbâdî'nin

(ö. 817/1415)

Arapça'dan Arapça'ya sözlüğü.

Tam adı *el-Kâmûsü'l-muhît ve'l-ka-besü'l-vasîtu el-câmi' limâ zehebe min luğati'l-'Arab şemâ'it'* tir. Fîrûzâbâdî, altmış cilt tutacağını tahmin ettiği *el-Lâmi'u'l-mu'lemü'l-'ucâbu el-câmi' beyne'l-Muḥkem ve'l-'Ubâb* adıyla bir sözlük yazmaya başlamış ve yaklaşık beş cildini kaleme almıştı. Daha sonra bunun pek kullanışlı olmayacağını dikkate alarak düşüncesinden vazgeçmiş ve iki ciltlik muhtasar bir sözlük hazırlamıştır. *Kâmûs* (okyanus) kelimesi eserin şöhret bulmasından sonra "sözlük" anlamında da kullanılır olmuştur. Fîrûzâbâdî eserine bu adı vermekle Arap dilinin bütün kelimelerini kapsadığını iddia etmişse de Cevherî'nin *eş-Şîḥâh*'ında yer alan 40.000 kelimeye 20.000 daha ekleyerek kelime sayısını 60.000'e çıkarmakla birlikte daha önce yazılan 80.000 kelime *Lisânü'l-'Arab*'ın gerisinde kalmıştır. Fîrûzâbâdî eserin önsözünde Cevherî'nin Arapça kelimelerin en azından yarısını ihmal ettiğini, bunları kendisinin tamamladığını söyler. Halbuki Cevherî mukaddimesinde, Buhârî'nin hadis ilminde yaptığı gibi sadece kendisine göre sahih olan, yani yaygın biçimde kullanılan kelimelere yer verdiğini açıkça ifade etmiştir.

813 (1410) yılında tamamlanan *el-Kâmûsü'l-muhît*'te kelimeler Cevherî ekolüne göre dizilmiştir. Şairlere kafiye, nâsirlere seci bulma kolaylığı sağlayan bu sistemde son harfi aynı olan kelimeler bir araya toplanır. Kelime köklerinin esas alındığı dizimde kökün son harfi "bab", ilk harfi ise "fasîl" adıyla ve alfabetik sıraya göre dizilir. Ortada kalan harfler de alfabetik sırayı takip eder. Türemiş kelimeler ilgili köklerin altında açıklanır. Fîrûzâbâdî Arap sözlüklüğünün ilk defa bazı kısaltmalar kullanmıştır: "ج" çoğul, "ع" yer adı, "د" şehir adı, "س" köy adı, "م" mâruf gibi. *el-Kâmûsü'l-muhît*, çok beğenilip kullanılmış olmakla birlikte mukaddimede açıklanan ilkelere tam uyulmaması, iç düzeninde belli bir sistemin bulunmaması, bazan tanımların anlaşılacak derecede kısa ve muğlak olması, birçok durumda kelimenin eş anlamlısının veya karşıtının zikredilmesiyle yetinilmesi, sözlükle doğrudan ilgili olmayan tıbbî bilgilere ve özel isim açıklamalarına